

Täysistunto

Keskiviikko 4.9.2024 klo 14.00—16.12

24. Valtioneuvoston oikeuskanslerin kertomus vuodelta 2023

Kertomus K 11/2024 vp

Lähetekeskustelu

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Lähetekeskustelua varten esitellään päiväjärjestyksen 24. asia. Asia lähetetään perustuslakivaliokuntaan, jolle muut erikoisvaliokunnat voivat antaa lausunnon viimeistään 11.12.2024.

Keskusteluun varataan tässä vaiheessa enintään 45 minuuttia. Jos puhujalistaa ei tässä ajassa ehditä käydä loppuun, asian käsittely keskeytetään ja sitä jatketaan muiden asiakohlien jälkeen. — Nyt keskustelua, ja meille ensiksi käyttää puheenvuoron valtioneuvoston oikeuskansleri Tuomas Pöysti. Olkaa hyvä.

Keskustelu

14.05 Valtioneuvoston oikeuskansleri Tuomas Pöysti (esittelypuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Arvoiset kansanedustajat! Oikeuskanslerin kertomus on uudistettu rakenteeltaan ja sisällöltään valtiopäiväasiakirjoille ominaista arvokkuutta kunnioittaen. Tarkoituksena on tiiviimpi, havainnollisempi ja eduskunnan tarpeita lainsäätäjänä ja hallinnon valvojana palveleva ja samalla kokonaiskuvaa piirtävä esittämistapa. Useimmissa kertomukseen valituista yksittäisistä ratkaisuista on todettu joko lainsäädännön tai yleisempi hallinnon toimintatapojen kehittämistarve.

Tasavallan presidentti kysyi tässä salissa valtiopäivien avajaispuheessaan 7. helmikuuta, mikä on kaikissa oloissa varjeltava laillisen järjestyksen ydin. Tätä varjelua on oikeuskanslerin laillisuusvalvonnassa jouduttu harjoittamaan ja pohtimaan. Oikeuskanslerin laillisuusvalvonnassa ja laillisuusvalvonnalla ylläpidetään puheenvuorossani kuvatulla menettelytavalla oikeusvaltiota samalla, kun demokraattinen oikeusvaltio suojaa lain puitteissa kansallisen turvallisuutensa. Riippumattomilla ylimmillä laillisuusvalvojilla on tuomioistuinten rinnalla ja niitä täydentävä rooli oikeuksien ja oikeusvaltion turvaajana Suomessa. Perustuslaki ja kansainväliset ihmisoikeusvelvoitteet ovat normistoa, joka turvataan kaikissa oloissa ja nimenomaan myös konkreettisissa tilanteissa. Ihmisarvon loukkaamattomuus on tätä varjeltavaa ydintä.

Apulaisoikeuskansleri Mikko Puumalainen käsittelee oikeudenkäytön ja oikeudenhoidon sekä hallinnon viranomaistoiminnan valvonnan näkökulmasta, kuinka ylimpien laillisuusvalvojien tehtäväjakouudistus luo tilaa rakenteelliselle laillisuusvalvonnalle. Oikeuksien toteutumisen edellytyksiin kiinnittyvä valvontaote edellyttää puheenvuorossa selostettavia muutoksia laillisuusvalvonnan käytännön toteuttamiseen. Laadullisesti merkityksellistä tietoa tulee hankkia yhä enemmän oma-aloitteisesti ja hyödyntämällä esimerkiksi

Pöytäkirjan asiakohta PTK 79/2024 vp

ennakollisessa säädösvalvonnassa ja muussa valtioneuvoston toiminnan valvonnassa saatavaa tietoa ja näkökulmaa.

Kertomuksen teema-artikkeleissa apulaisoikeuskanslerin puheenvuorossaan esittämää konkretisoidaan esimerkein. Artikkelissa päätösten seurannasta selostetaan sosiaali- ja terveyspalveluihin kohdistunutta oma-aloitteista laillisuusvalvontaa. Rakenteellisen ongelman havaitsemisen jälkeen jälkiseurannalla turvataan korjaavien toimien tekeminen ja purevuus ongelmaan. Korona-aika syvensi monin osin olemassa olleita lasten ja nuorten ongelmia. Lastensuojelu viimesijaisena palveluna paikkaa usein myös muiden toimijoiden puutteita.

Artikkelissa ”Laillisuusvalvonnan keinot apuna ihmiskaupparikosten tutkinnan kehittämisessä” kerrotaan siitä, miten oikeuskanslerin laillisuusvalvonnan laajaa keinovalikoimaa ja siinä mahdollista eri viranomaisen toimien keskinäisvaikutusten havaitsemista hyödynnettiin ihmiskaupparikosten tutkinnan kehittämisessä. Poliisi onkin pystynyt kehittämään ihmiskaupparikosten tunnistamista, ja Poliisihallituksen aktiivinen laillisuusvalvonta on tukenut tätä kehitystä. Silti korjaavia toimia on tarpeen jatkaa.

Artikkelissa ”Yleisten tuomioistuinten tietojärjestelmissä ja niiden käytössä jatkuvasti kehitettävää” selostetaan pitkäjänteistä työtä tuomioiden jakelussa täytäntöönpanoa varten olleiden ongelmien korjaamiseksi. Tuomiohan voidaan täytäntöönpanna vain, jos se on toimitettu tiedoksi ja täytäntöön pantavaksi. Tuomioistuinten asiankäsittelyjärjestelmiä olisi pidemmällä aikavälillä tarvetta kehittää niin, että niissä on tuomarin työtä tukevaa automaatiota ja hälytyksiä. Lisään tähän itse, että suomalaista julkisen hallinnon digitalisaatiota olisi tarpeen yleisemminkin ja kattavammin viedä suuntaan, jossa on mukana työtä ja arkea helpottava näkökulma.

Arvoisa puhemies! Oikeuskanslerin yhtenä painopistetehtävänä on valvoa lainvalmistelun laatua. Syksyllä 2023 säädettyjen sosiaaliturvan säästölakien kohdalla valmistelussa havaittiin kaksi merkittävää puutetta: lakien yhteisvaikutuksia ei arvioitu tarpeeksi huolellisesti ja lait oli valmistettu kiireessä. Lausuntoajat olivat lyhyet, mikä on ongelma osallistumisoikeuksien kannalta. Oli vaalivuosi, mikä lisäsi kiirettä, kun hallitus pääsi kunnolla töihin vasta kesällä. Onkin tarpeen keskustella ja harkita eduskuntavaalien ajankohdan aikaistamista, jotta budjettilakien valmisteluun jää jatkossa vaalivuosinakin riittävästi aikaa. Riittävä vaikutusarviointi ja sen tuottamien havaintojen huomioon ottaminen on perustuslain mukaan tarpeen niin säännöshdotuksissa kuin hallituksen esitysten säätämisyjärjestysperusteluissakin.

Käsittelimme oikeuskanslerin laillisuusvalvonnassa viime vuonna yhteensä 2 887 erillistä laillisuusvalvonta-asiaa, ja niitä tuli vireille tasan 2 900 asiaa. Näiden lisäksi valtioneuvoston yleisistunnon ja tasavallan presidentin esittelyissä tarkastettiin 1 931 asiaa, joiden laskennassa yksi hallituksen esitys on yksi kappale ja yksi numero. Laillisuusvalvonnassa edellytettiin korjauksia 19 prosenttiin ylimmän hallitusvallan päätettäväksi esitetyistä asioista laillisuuden perusteella.

Tehtäväjakouudistuksen myötä oikeuskanslerin käsiteltäväksi tulevien kanteluiden määrä on laskenut merkittävästi, mutta seuraamusratkaisujen osuus kaikista selvittämistoimia edellyttävistä kanteluratkaisuista on noussut 18 prosenttiin. Yhä useammat kantelut ja kanteluratkaisut sisältävät näin oikeuskanslerin ohjaavan tai korjaavan toimenpiteen. Muissa asiaryhmissä kuin kanteluissa työmäärät ovat nousseet, oikeusturvan kannalta tärkeässä riippumattoman asianajajakunnan ja luvan saaneisiin oikeudenkäyntiavustajiin

Pöytäkirjan asiakohta PTK 79/2024 vp

kohdistuvassa asianajovalvonnassa merkittävästikin eli yli 200 asiaa enemmän kuin edellisenä vuonna. Niitä oli viime vuonna 984.

Uutena asiana ja tehtäväryhmänä oikeuskanslerilla on ilmoittajansuojeluasiat, joissa asiamäärät ovat ensimmäisenä toimintavuonna olleet maltilliset ja vaikutusarviointia pienemmät, mutta on kuitenkin tärkeää, että yksityisellä ja julkisella sektorilla mahdolliset väärinkäytökset selvitetään ripeästi ja objektiivisesti.

Arvoisa puhemies! Jätän tällä esittelyllä kertomukseni eduskunnan ja sen valiokuntien tutkittavaksi ja toivon saavani valiokunnilta myös palautetta siitä, miten uudistettu kertomus palvelee ja palvelisi jatkossa yhä paremmin myös eduskunnan ja sen valiokuntien tietotarpeita.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia oikeuskanslerille, ja sitten mennään puhujalistaan. — Edustaja Heinonen, olkaa hyvä.

14.12 Timo Heinonen kok: Arvoisa rouva puhemies! Hyvä oikeuskansleri, hyvät edustajakollegat ja muut täysistuntoa seuraavat! Eilen istunnossa kävimme keskustelua oikeus-asiamiehen kertomuksesta, ja tänään käsittelyssä on oikeuskanslerin kertomus. Itse käsitelen omassa puheenvuorossani lähinnä kertomuksen kohtaa sivulta 74 ”Perusoikeuksien ja kansainvälisen turvallisuuden yhteensovittaminen”, missä oikeuskansleri käy läpi muun muassa rajaturvallisuutta koskevaa lainsäädäntöä todeten muun muassa, että rajaturvallisuutta koskevissa päätöksissä on kyse eri perus- ja ihmisoikeuksien välisestä tasapainosta. Hän myös viittaa, että rajaturvallisuustilanne maamme itärajalla on jännitteinen, ja jatkaa: ”Kuten koronaviruspandemiankin aikana havaittiin, voimassa oleva lainsäädäntö ei aina tarjoa riittäviä keinoja uuteen tilanteeseen vastaamiseksi.”

Viime vuoden marraskuussa 23 hallitus halusi sulkea koko maamme Venäjän vastaisen itärajan ja siirtää turvapaikanhaun pois rajanylityspaikoilta. Tällöin apulaisoikeuskansleri Mikko Puumalaisen näkemystä kuultuaan hallitus tuli kuitenkin siihen tulokseen, että täys-sulkuun ei ollut oikeudellisia perusteita. Apulaisoikeuskansleri Mikko Puumalaisen mukaan asiakirjat eivät sisältäneet riittäviä takeita siitä, että aito ja tehokas mahdollisuus hakea kansainvälistä suojelua säilyisi. Apulaisoikeuskansleri pysäytti siis itärajan rajoitustoimia kiristäneen hallituksen esityksen, koska siinä ei olisi riittävästi turvattu mahdollisuutta hakea turvapaikkaa. Kun tätä ratkaisua hieman ihmettelimme, niin saimme arvostelua, että oikeuskanslerin ratkaisuja ei ole soveliasta arvostella. Me kuulemma horjutimme oikeusvaltion instituutioita. Apulaisoikeuskanslerin mukaan hallituksen esityksessä ei siis riittävästi turvattu mahdollisuutta hakea turvapaikkaa. Lopulta hallitus päätti tässä vaiheessa jättää pohjoisimman rajanylityspaikan, Raja-Joosepin, auki liikenteelle ja turvapaikanhaulle.

No, mitä tapahtui seuraavalla viikolla? Oikeuskansleri Tuomas Pöysti totesi, että vaikka rajapäätös ei edistä turvapaikanhakua, se on perusteltu, koska toisessa vaakakupissa on vakava uhka maamme kansalliselle turvallisuudelle. 28. marraskuuta 2023 oikeuskansleri Pöysti näytti lopulta vihreää valoa hallituksen esitykselle itärajan sulkemisesta, ja samana päivänä hallitus ilmoitti, että se sulkee kahdeksi viikoksi itärajan viimeisenkin rajanylityspaikan eli Raja-Joosepin. Oikeuskansleri perusteli päätöstään sillä, että hänen arvionsa mukaan perustuslakivaliokunnan rajavartiolaista antamassaan lausunnossa tarkoitettu ”erittäin poikkeukselliset olosuhteet” -tilanne täyttyy.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 79/2024 vp

Apulaisoikeuskansleri oli kiinnittänyt edellisellä viikolla huomiota muun muassa siihen, että hallitukselta puuttui esitykselle riittävät perustelut. Nyt perustelut olivat kunnossa, oikeuskanslerin mukaan riittävät ja tarpeeksi hyvät. Oikeuskansleri totesi: ”Päätöksentekijöiden ja laillisuusvalvojan käytössä on ollut hyvä tilannekuva ja tiedustelutietoa, mistä kaikki ei ole julkista. Siksi tämä ei ole maahanmuuttokysymys. Tämä on kansallisen turvallisuuden kysymys, ja sitä on sellaisena myös meillä laillisuusvalvonnassa käsitelty.”

Oikeuskanslerin mukaan päätöksenteossa on kyse kansallisen turvallisuuden ja perusoikeuksien välisestä tasapainottamisesta — kyllä. Ainoa, mitä itse tässä ihmettelin, oli se, että he, jotka kiivaasti edellisviikolla toisenlaista apulaisoikeuskanslerin päätöstä olivat puolustaneet ja painottivat oikeuskanslerin kuuntelemisen tärkeyttä, kyseenalaistivatkin nyt oikeuskanslerin tekemän päätöksen. [Miko Bergbom: Eri asia!] Se ei näköjään horjuttanutkaan oikeusvaltioiden instituutioita, kun nämä henkilöt asettuivat kyseenalaistamaan oikeuskanslerin tekemää uutta päätöstä.

Minusta laillisuusvalvojien ratkaisuja saa toki asiaperustein vapaassa yhteiskunnassa kritisoida — tulen kritisoida jatkossakin — mutta joku logiikka olisi hyvä tässäkin pitää. [Hannu Hoskonen: Oikein!] Samaa pohdin myös rajaturvallisuuslain käsittelyn aikana. Tuntui siltä, että laillisuusvalvojien kantaa osa piti välttämättömänä sellaisenaan tukea, kun ne olivat oman kannan mukaisia, mutta ei enää silloin, kun ne eivät olleetkaan oman kannan mukaisia.

Oikeuskansleri Pöysti totesi kesäkuussa, että rajaturvallisuuslaki on merkittävä käänne siihen, miten Suomessa on aiemmin ajateltu perustuslain koskemattomuudesta. Nyt lakia vietiin kiireellisenä läpi. Hän totesi: ”Toisaalta tilannekin on poikkeuksellinen. Suomi ei ole aikaisemmin ollut hybridihyökkäyksen kohteena, ja vastaavanlaista uhkaa kansalliselle turvallisuudelle ei ole ollut.”

Oikeuskansleri painotti myös, että ristiriidat johtuvat osittain EU:n lainsäädännöstä, joka tarvitsisi vielä kehittämistä. Asiaan otti kantaa myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen suomalaistuomari Pauliine Koskelo, joka ei niellyt väitteitä siitä, että niin sanottu käännetyislaki eli rajaturvallisuuslaki, lain säätäminen, olisi horjuttanut suomalaista oikeusvaltiota tai vienyt Suomen ”turmion tielle”. Tällaisia lausuntoja kuulumme esimerkiksi professori Tuorilta ja muutamalta muulta, jotka näkivät, että oikeusvaltio on jopa vaarantunut ennennäkemättömällä tavalla. [Ben Zyskiewicz: Vihreiden mielestä joutunut romukoppaan!] Koskelo totesi: ”Se, että oma kanta ei mene läpi, ei vielä oikeuta väitettä, että oikeusvaltio olisi menetetty.” Aikamoisia kaksoisstandardeja.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Edustaja Aittakumpu.

14.18 Pekka Aittakumpu kesk: Arvoisa rouva puhemies! Oikeuskanslerin ja Oikeuskanslerinviraston työkenttä on hyvin laaja, niin kuin olemme tässä jo kuulleetkin. Kiitos oikeuskanslerille tämän kertomuksen esittelystä. Siinä todettiin, että keskeisenä osana on lainvalmistelun laillisuusvalvonta, ja siitä ajattelin muutaman ajatuksen tässä todeta.

Kertomuksessa myös todetaan, että kokonaisuudessaan Oikeuskanslerinviraston työtilanne vuoden 23 lopussa oli asiamäärältään hieman parempi kuin edellisenä vuonna, koska koronavuosien työruuhkaa on saatu vähitellen purettua, hyvä näin. Viime vuonnahan nostettiin esille oikeuskanslerin vuoden 22 kertomuksen käsittelyn yhteydessä lainvalmistelun kiireellisyys ja sen vaikutus oikeuskanslerin työhön. Haluaisinkin kysyä arvoisalta oi-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 79/2024 vp

keuskanslerilta: Mikä tällä hetkellä on Oikeuskanslerinviraston työkuorman tilanne? Miltä näyttää?

Arvoisa puhemies! Oikeuskansleri on kiinnittänyt ratkaisussaan huomiota lainvalmistelun kiireeseen ja lainvalmistelun laatuun. Sosiaaliturvaa ja sote-palveluita koskevien säästölakien luonnokselle annettiin poikkeuksellisen lyhyitä lausuntoaikoja syksyllä 23. Oikeuskansleri tässä kertomuksessaankin tuo esille, että perustuslaissa säädetty osallistumisoikeus on turvattava lainvalmistelussa, ja näiltä osin se ei hallituksen säästölakien kohdalla toteutunut. Kertomuksessa todetaankin, että sosiaaliturva on perus- ja ihmisoikeusherkkää aluetta ja siinä riittävään lausuntoaikaan tulee kiinnittää erityistä huomiota.

Arvoisa puhemies! Sosiaaliturvaa ja sosiaali- ja terveystaloudellisia palveluita koskevat lakimuutokset vaikuttivat ja tulevat vaikuttamaan lukuisiin suomalaisiin, myös lapsiin, nuoriin, lapsiperheisiin ja haavoittuvaisimmassa asemassa oleviin, kuten vammaisiin. Silti niiden kuulemisaika tosiaan oli tavanomaista lyhyempi, ja oikeuskanslerin ratkaisun mukaan niiden valmistelussa ei noudatettu hyvää lainvalmistelutapaa. Nämä ratkaisujen huomiot ja näkökulmat ovat edelleen äärimmäisen tärkeitä ja ajankohtaisia otettaviksi huomioon niin nyt tällä kaudella kuin jatkossakin, koska lainvalmistelun ilman muuta tulee olla laadukasta ja oikeudenmukaista ja Suomen kansalaisen edun tulee olla lainvalmistelussa ykkösasia. Siksi tämä on tärkeä nosto oikeuskanslerilta, ja on hyvä, että tästäkin nyt mahdollisesti sitten laajemminkin keskustellaan.

Mutta, arvoisa rouva puhemies, suuret kiitokset oikeuskanslerille ja Oikeuskanslerinvirastolle kertomuksesta ja tehdystä työstä ja myöskin niistä ehdotuksista, joita tässä kertomuksessa nostetaan esille.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Edustaja Rasinkangas.

14.21 Merja Rasinkangas ps: Arvoisa puhemies! Oikeuskansleri ottaa kertomuksessaan kantaa ihmiskaupparikosten tutkintaan ja niissä ilmenneisiin ongelmiin. Ihmiskauppa on hyväksikäytön prosessi, jossa tekijä pyrkii saamaan taloudellista hyötyä alistamalla uhria eri keinoin. Ihmiskaupan uhri on usein heikossa asemassa oleva ihminen, joka on tekijästä riippuvainen. Hän voi olla alistettu esimerkiksi seksuaaliseen hyväksikäyttöön tai pakko-työhön. Taloudellisen hyödyn tavoittelu ei kuitenkaan ole ehtona rikoksen tunnusmerkistön täyttymiselle. Ihmiskauppa ylittää usein valtioiden rajat. Myös mahdollinen uhriutuminen on voinut tapahtua lähtö- tai kauttakulkumaassa. Asianomistajat ja usein rikoksesta epäillytkin ovat ulkomaalaistaustaisia, osa edelleen ulkomailla asuvia tai sinne jo takaisin palanneita.

Ihmiskaupparikokset ovat pitkälti piilorikollisuutta, jonka paljastaminen ja tutkiminen on haasteellista. Aina uhri ei edes koe olevansa ihmiskaupan uhri, vaikka viranomaisen toteaisikin olosuhteiden täyttävän ihmiskaupan tunnusmerkit. Rikосnimikkeitä voivat olla myös kiskonnin tapainen työsyryntä tai kiskonta eri tekemuodoissaan. Muita lähellä ihmiskauppaa olevia rikосnimikkeitä ovat törkeä paritus ja törkeä laittoman maahantulon järjestäminen. Rikosten vanhentumisajat ovat haasteellisia lievimmissä tekemuodoissa.

Suomessa paljastuu yhä enemmän työperäisiä ihmiskauppatapauksia, kuten olemme saaneet viime aikoina lehdistöstä lukea. Ihmiskaupparikosten tutkinta vaatii laajaa erityisosaamista useilta eri aloilta, ja viranomaisten yhteistyötä tarvitaan alusta lähtien. Yhden työperäisen ihmiskauppatapauksen tutkinnassa tarvitaan poliisistakin monen eri osa-alueen ammattitaitoa, kuten ulkomaalaisvalvontaa, talousrikostutkintaa, teknistä tutkin-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 79/2024 vp

taa, it-tutkintaa, kansainvälistä yhteistyötä, ja joskus jopa ympäristörikostutkinta voi kytkeytyä ihmiskaupparikoksen tutkintaan.

Työperäisen ihmiskaupan selvittämisessä aluehallintoviraston työsuojelutarkastajilla ja kunnallisilla terveystarkastajilla on iso merkitys ihmiskaupan uhrien työ- ja asumisolosuhteiden tarkastamisessa. Ihmiskaupparikosten tutkinta vaatii laajaa erityisosaamista, tutkimukset kestävät kauan ja maksavat paljon. Poliisilaitosten tulkkaus- ja käännöskustannukset muodostuvat isojen esitutkintojen myötä korkeiksi, mikä osaltaan vaikeuttaa poliisilaitosten pysymistä budjetissaan. Käännös- ja tulkkauskulut pitäisikin rahoittaa muista kuin poliisilaitosten omista budjeteista.

Helsingin poliisilaitokselle perustettu ihmiskaupparikostutkintaryhmä on hyvä alku rikostutkinnan kehittämiseksi, mutta se ei voi kuitenkaan vastata koko valtakunnan tarpeeseen rajallisten resurssiensa vuoksi. Olisiko Suomessakin tarvetta siirtyä työperäisten ihmiskaupparikosten ja muiden työrikosten tutkinnassa viranomaisyhteistyömalliin, jossa keskeiset toimijat työskentelevät yhdessä, kuten käsittääkseni Norjassa jo toimitaan?

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Edustaja Gebhard.

14.25 Elisa Gebhard sd: Arvoisa puhemies! En voi olla kiinnittämättä huomiota siihen, että syksyllä 23 oikeuskansleri on kiinnittänyt huomiota lainvalmistelun tasoon. Esimerkiksi hallituksen säästölakien kokonaisvaikutuksia ei ole arvioitu riittävän kattavasti eikä oikeuskanslerin kertomuksen mukaan valmistelussa ole noudatettu hyvää lainvalmistelutapaa.

Tässä yhteydessä meidän on nyt siis syytä kiinnittää huomiota siihen, millaisella prosessilla tällaisten ihmisten elämään vaikuttavien isojen uudistusten kokonaisvaikutuksia arvioidaan huolellisesti sekä myös perus- ja ihmisoikeusvelvoitteet huomioiden. Esimerkiksi useat päällekkäiset leikkaukset, jotka kohdistuvat samoille ihmisille, vaikuttavat ihmisten elämään paljon pahemmin kuin mitä olemme pystyneet yksittäisestä hallituksen esityksestä päättelemään. Eli toisin sanoen, kun hallitus on halunnut kiireellä päästä leikkaamaan heikommassa asemassa olevien toimeentulosta, on sivuutettu huolellisten vaikutusarvioiden tekeminen ja lisäksi myös lausuntoaajat ovat olleet huomattavan lyhyitä. Pidän näitä seikkoja vakavina, sillä hyvän lainvalmistelutavan noudattamisen pitäisi tietysti olla itsensä selvyyttä.

Arvoisa puhemies! Toivon todella, että oikeuskanslerin vakavat huomautukset tästä asiasta otetaan jatkossa huomioon.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Edustaja Eerola.

14.26 Juho Eerola ps: Arvoisa rouva puhemies! Kiitokset oikeuskanslerille tästä kertomuksesta, jonka perinteisesti aina syksyllä saamme tänne käsiteltäväksemme.

Tämä oikeuskanslerin kertomus viime vuodelta nostaa esiin monia tärkeitä seikkoja, joista yksi koskettaa ulosottojärjestelmämme oikeudenmukaisuutta ja sen vaikutuksia kaikkein haavoittuvimpiin ryhmiin. Tässä kertomuksessa korostetaan, kuinka taloudellisesti vaikeina aikoina oikeudenmukaisuus ja kansalaisten perusoikeuksien toteutuminen ovat vaarassa, jos ulosottomenettelyä ei arvioida kriittisesti ja päivitetä sitä vastaamaan nykypäivän tarpeita.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 79/2024 vp

Suomessa ulosoton kohteena on lähes puoli miljoonaa ihmistä, ja ongelma koskettaa erityisesti niitä perheitä, joilla on jo ennestään heikko taloudellinen tilanne. Tässä oikeuskanslerin kertomuksessa tuodaan esille tarve kiinnittää huomiota erityisesti velallisten oikeusturvaan ja ulosottomenettelyn inhimillisyyteen. Kertomus nostaa esille tilanteita, joissa velallisten maksukykyä ei oteta riittävästi huomioon, mikä sitten on johtanut kohtuuttomiin tilanteisiin, joissa ulosottovelallinen voi menettää mahdollisuutensa taloudelliseen toipumiseen, kuten tässä jo aikaisemminkin edustaja kuvasi. Tällaiset menettelyt voivat pahimmillaan johtaa elämänmittaiseen velkakierteeseen. Meidän on siis katsottava kriittisesti tätä ulosottolainsäädäntöämme ja pyrittävä varmistamaan, että ulosottoon joutuneilla on todellinen mahdollisuus selvitä. On tärkeää, että maksusuunnitelmat ja ulosottomaksut perustuvat yksilön maksukykyyn ja järjestelmä tukee heidän taloudellista kuntoutumistaan.

Oikeuskanslerin kertomus kehottaa meitä myös tarkastelemaan, miten yhteiskuntamme heikompien oikeudet toteutuvat erityisesti sellaisissa tilanteissa, joissa taloudellinen ja sosiaalinen ahdinko ovat kasautuneet.

Arvoisa puhemies! Toinen asiakokonaisuus, jonka noston esille tästä kertomuksesta, on tämä lastensuojelun tilanne, josta kaikki tietävät, että se on Suomessa vakava. Oikeuskanslerin kertomus vuodelta 23 nostaa tämän vakavuuden esiin merkittävänä ongelmana, jota koronapandemia on erityisesti kärjistänyt — eikä pelkästään koronapandemia, vaan ne kaikki rajoitustoimet, mitä silloin tässä salissa suuressa viisaudessamme päätimme. Pandemian aikana lastensuojelun asiakasmäärät kasvoivat ja uusien lastensuojelun tarpeessa olevien lasten havaitseminen puolestaan viivästyi, ja tämä on nyt johtanut sitten tilanteisiin, joissa apua tarvitsevat lapset eivät ole saaneet tarvitsemiaan palveluja riittävän nopeasti. Oikeuskansleri toteaaakin, että lastensuojelun ongelmilla on läheinen yhteys mielenterveys- ja psykiatristen palvelujen puutteellisuuteen. Niissä tilanteissa, joissa mielenterveyspalvelut eivät ole riittäneet, on lapsia sitten otettu tuonne sijaishuoltoon.

Kertomus painottaa myös, että koronapandemia ja erityisesti ne rajoitustoimet vähensivät lastensuojelulaitosten valvontaa, mikä on erityisen huolestuttavaa. Näissä lastensuojelulaitoksissa asuvien lasten kuulemiset ja keskustelut vähenivät, mikä sitten taas edelleen vaaransi lasten oikeutta tulla kuulluksi omassa asiassaan. Tämä on erityisen vakava puute, kun ajatellaan, että lastensuojelun asiakkaat ovat usein jo valmiiksi haavoittuvassa asemassa.

Apulaisoikeuskansleri on vaatinut, että lastensuojelun ohjausta ja valvontaa tulee parantaa ja lasten mielenterveys- ja psykiatrisia palveluja on kehitettävä kiireellisesti. Tämä on ensiarvoisen tärkeää, jotta voimme taata haavoittuvimmassa asemassa oleville lapsillemme turvallisen tulevaisuuden ja asianmukaisen hoidon. On meidän tässä salissa velvollisuus varmistaa, että lastensuojelun asiakkaiden oikeudet toteutuvat ja palvelut ovat riittäviä. Näiden puutteiden korjaaminen vaatii tehokkaita toimia ja resursseja, jotta yksikään lapsi ei jää näiden järjestelmien ulkopuolelle. — Kiitokset.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Edustaja Huhtasaari.

14.31 Laura Huhtasaari ps: Jatkaisin edustaja Eerolan koronarajoituksista ja niistä toimenpiteistä, mitkä eittämättä olivat ylimitoitettuja. Ja lisäksi täällä oli semmoinen hysteerinen ilmapiiri, että joku, joka sitten vaikka vastusti niitä koronatoimenpiteitä tai rokotus-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 79/2024 vp

ten ottamista, lynkattiin aika huolellisesti. Monille ihmisille tuli siitä todella surullisia kokemuksia, puhumattakaan hoitohenkilökunnasta, ja tästähän on tehty kantelu.

Kantelussahan oli kyse sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön koronarokotuksia koskevasta väliaikaisesta sääntelystä tartuntalain 48 §:ään, joka oli voimassa vuoden 2022 ajan. Kantelijan mukaan sosiaali- ja terveysministeriö rajoitti sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön oikeutta perustuslaissa säädettyyn henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen laiminlyömällä velvollisuutensa ylläpitää ajantasaista ja oikeasuhtaista lainsäädäntöä.

Tästähän nyt on tullut paljon valituksia, ja nyt jälkikäteen on huomattu, että Ruotsin tie olikin oikea tie. Eli vähemmistöhän ei aina ole väärässä, vaan se on joskus oikeassa. Tällä hallituskaudella tietysti nyt sitten enemmistö on oikeassa — joskus myös enemmistö on oikeassa. Mutta viime hallituskaudella vähemmistö oli oikeassa näissä koronatoimissakin, minkä nyt voimme osoittaa todeksi. Tästä on ollut jo uutisiakin. Ruotsissahan toimittiin monessa asiassa eri tavalla, ja toivon, että tästä voitaisiin oppia, niin että kun seuraava joukkohysteria tulee, ei sitten lähdetä siihen samalla tavalla mukaan. Jos joku uskaltaa vastustaa, olla eri mieltä, niin kunnioitetaan sitä ja ajatellaan, että jokainen ihminen kokee itsensä arvokkaaksi, halusi hän ottaa jotakin rokotusta tai ei. Siksi halusin tämän puheenvuoron pitää, koska tästähän on tullut varmasti meille kaikille edustajille paljon palautetta sekä viime vuonna että vieläkin. Ja kaikille niille hoitajille, jotka lähtivät töistä tämän takia, haluan osoittaa pahoittelut.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Edustaja Lehtinen.

14.33 Rami Lehtinen ps: Arvoisa rouva puhemies! Oikeuskanslerin riippumaton ja itsenäinen tehtävä lainsäädännön valvojana on demokraattisen yhteiskuntamme kulmakiviä. Siksi on erittäin tärkeää, että jokainen edustaja perehtyisi tarkoin nyt käsittelyssä olevaan vuosikertomukseen.

Keskeisenä osana valvontatyötä on lainvalmistelun laillisuusvalvonta, joka kohdistuu erityisesti perustuslain ja kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden noudattamiseen, osallistumisoikeuksien toteutumiseen, lainsäädännön johdonmukaisuuteen ja EU-oikeuden asianmukaiseen huomioon ottamiseen.

Oikeuskansleri Pöysti toteaaakin kertomuksessaan yksiselitteisesti ja hyvin ymmärrettävästi sen toimintaympäristön, jossa eduskunta lakejaan säätää, todeten näin:

”Aikamme Eurooppa on karu. Ukraina on Venäjän laajamittaisen hyökkäyssodan kohteena. Joulukuussa 2023 Eurooppa-neuvosto tuomitsi Euroopan unionin ulkorajoille kohdistuvat hybridioperaatiot ja Euroopan komission puheenjohtaja Ursula von der Leyen kirjoitti suorasanaisesti Suomen olevan hybridihyökkäyksen kohteena itärajallaan.”

”Oikeuden hakea turvapaikkaa ja palautuskiellon tulkinnan suhteen merkitystä vailla ei ole kansainvälisen oikeuden pääsääntö siitä, että kenelläkään ei ole yleistä oikeutta asettua toiseen valtioon. Valtiolla on oikeus päättää ulkomaalaisen maahanpääsystä, oleskeluluvasta ja myös maasta poistamisesta. Muuttoliikkeen välineellistämiseen kohdistuvissa toimituksissa on tärkeää huomioida valtion oikeus päättää ulkorajojensa turvallisuudesta ja siitä, kenellä on pääsy valtion alueelle.”

”Kansallinen turvallisuus on oikeushyvä sekä hyväksyttävä ja painava tavoite. Kansallinen turvallisuus ei ole perusoikeus. Valtion yleisiin ja perustavanlaatuisiin tehtäviin kuuluu taata kansalaisilleen ja asukkailleen kansallinen turvallisuus. Euroopan unionista teh-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 79/2024 vp

dyn sopimuksen 4 artiklan mukaan unioni kunnioittaa keskeisiä valtion tehtäviä, erityisesti niitä, joiden tavoitteena on valtion alueellisen koskemattomuuden turvaaminen, yleisen järjestyksen ylläpitäminen sekä kansallisen turvallisuuden takaaminen.”

”Vaikeinakin aikoina laillisen järjestyksen ydin turvataan. Tämä on valtiomme sekä koko Euroopan unionin voima erilaista vihamielistä horjuttamista vastaan.”

Näissä lauseissa konkretisoituu se tavoite, joka on ollut eduskunnan ja erityisesti hallintovaliokunnan lainsäädäntötyön keskiössä. Itsenäisellä valtiolla on oltava aina mahdollisuus päättää kansalaisten turvallisuudesta itse.

Haluan kiittää oikeuskansleria seikkaperäisestä sekä erittäin informatiivisesta kertomuksesta. Erityisesti oikeudenkäyttöön ja viranomaistoimintaan liittyvät tapaukset avaavat hyvin niitä ongelmia, joita yhteiskunnassamme on kaikkialla havaittavissa. Viranomaisten velvoitteet päivä päivältä lisääntyvät ja samalla tekevät kädet vähenevät. Tähän ongelmaan meidän tulisi löytää myös lainsäätäjänä ratkaisu, joka samalla myös vähentäisi oikeuskanslerin työtaakkaa. Tästäkin kertomuksesta on helposti pääteltävissä, että sääntelyä on aivan liikaa ja meidän tulee löytää keinoja sen vähentämiseksi. — Kiitos.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Edustaja Zyskowicz.

14.37 Ben Zyskowicz kok: Arvoisa rouva puhemies! Arvoisa herra oikeuskansleri! Arvoiset Suomen kansan edustajat! Kiinnitän huomiota kertomuksen sivuilla noin 66—71 olevaan tekstiin, jossa on kyse säästölaeista ja yleisemmin ja teoreettisemmin sanottuna perusoikeusrajoituksista. Nimittäin tässä yhteydessä oikeuskansleri tarkastelee perusoikeusrajoituksia ja niiden edellytyksiä esimerkiksi sivulla 69.

Mehän tiedetään, että vallitsevan doktriinin mukaan perusoikeusrajoituksilta edellytetään muun muassa sitä, että säädetään lain tasolla; sitä, että on hyväksyttävä syy; sitä, että säätäminen on tarkkarajaista ja täsmällistä; sitä, että tavoiteltuun tavoitteeseen ei päästä perusoikeutta vähemmän loukkaavalla tavalla. Mutta, herra oikeuskansleri, mikä on perusoikeusrajoitus? Nyt on pakko myöntää, että en ole tätä juurikaan lukenut, lähinnä selannut, mutta en huomannut, että tässä kertomuksessa olisi laajemmin pohdittu sitä, mikä on perusoikeusrajoitus.

Eilen me keskustelimme siitä pitkään. Nimittäin oikeusasiamies on katsonut, että perusoikeusrajoitus on muun muassa se, kun rajoitetaan oppilaan oikeutta käyttää kännykkää luokassa tai yleensä koulussa. No, minun mielestäni se ei ole mikään perusoikeusrajoitus, ei siis mikään. Ja kun se lakiesitys tänne tulee, jolla annetaan kouluille enemmän mahdollisuuksia päättää kännykän käytöstä, niin minä en lähettäisi sitä ollenkaan perustuslakivaliokuntaan, kun kyseessä ei ole mikään perustuslaillinen ongelma, mutta tämä sali tulee sen kyllä sinne lähettämään.

Siis mikä on perusoikeusrajoitus? Otan esille aika klassisen esimerkin, josta professori Helin on kirjoittanut jo kymmenisen vuotta sitten. Valtion taidemuseossa oli semmoinen kyltti, missä oli kameran kuva, ja sen yli oli vedetty henkselit. No, siitä sitten kanneltiin, että se loukkaa vierailijan sananvapautta, ja silloinen oikeusasiamies — tästä on yli 10 vuotta — pohti asiaa perusteellisesti ja totesi, että tämä on perusoikeusrajoitus, ja sitten hän doktriinin valossa totesi, että perusoikeusrajoituksista on säädettävä laissa, ja sitten hän kävi läpi tätä koskevaa lainsäädäntöä eikä löytänyt mistään säännöstä siitä, että Valtion taidemuseossa voitaisiin kieltää kuvaaminen. Hän lähetti sen silloiselle opetusministeriölle

Pöytäkirjan asiakohta PTK 79/2024 vp

toimenpiteitä varten, ja siellä sitten useampi juristi teki tiedettä siitä, onko se perusoikeusrajoitus, kun Valtion taidemuseossa oli kuvaaminen kielletty.

Kerran kysyin oikeusasiamieheltä, että kun hänen ala-aulassaan eli Pikkuparlamentin tuloaulassa oli myös kuvaaminen kielletty, niin onko hän huomannut tällaisen perusoikeusrajoituksen, ja kun siitäkään ei löydy mistään laista, niin antaako hän nyt oikeusasiamiehelle huomautuksen. Sehän oli paikallaan se kuvausrajoitus, koska siinä oli tämä turvatarkastus ja läpivalaisussa ja muussa olisi voinut sitten joku kuvata jonkun toisen ihmisen yksityisyyden piiriin kuuluvia tavaroita, vaikkapa lääkkeitä. Nythän se turvatarkastus on siirretty siihen käytävälle tai sisääntuloaulaan.

Jos kansanedustaja, vaikka Kumpula-Natri, menee kirjastoon ja rupeaa pitämään siellä kovaäänistä poliittista puhetta, joka kuuluu sananvapauden ydinalueeseen, ja kirjastonhoitaja tulee ja sanoo, että ”anteeksi, rouva Kumpula-Natri, ei täällä saa pitää kovaäänistä puhetta, tuossa juuri vieressä professori Ojanen tutkii valtiosääntöoikeuden oppikirjoja, te häiritsette häntä”, onko se perusoikeusrajoitus?

Nyt tässä kertomuksessa, herra oikeuskansleri, kerrotte, miten perusoikeusrajoituksen näkökulmasta olette kiinnittäneet huomiota, kun nämä olivat teillä lausunnolla käsittäkseni, asumistuen leikkaukseen, indeksitarkistusten jäädyttämiseen ja olikohan siellä myös työttömyysturvan säästöihin. Minä kysyn, mitä perusoikeusrajoituksia nämä ovat? Onko asumistuen pienentäminen, josta nyt on säädetty, perusoikeusrajoitus? Onko se perusoikeusrajoitus, kun opiskelijat siirretään opintotuen asumislisäjärjestelmästä, anteeksi, yleisen asumistuen piiristä takaisin opintotuen asumislisän piiriin, josta heidät siirrettiin yleisen asumistuen piiriin vuonna 2017? Onko se perusoikeusrajoitus? Onko sosiaaliturvan indeksien jäädyttäminen perusoikeusrajoitus?

Totta kai voidaan ajatella, kun meillä on laajasti perustuslaissa taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet, että kun melkein mitä tahansa tehdään siellä, niin se on perusoikeusrajoitus, koska nämä oikeudet ovat perustuslaissa, mutta eikö nyt joku tolkkua tässä tulkinnassa voisi kuitenkin olla? Viittaan tähän kännykkään, viittaan siihen, olikohan se, Ateneumiin ja niin edelleen. Jos oikeuskansleri ei ole tässä yhteydessä tai muussa yhteydessä arvioinut sitä, mikä on perusoikeusrajoitus, kun te joudutte jatkuvasti perusoikeusrajoitusten näkökulmasta arvioimaan muun muassa säästölakeja ja muita, niin toivon, että jossain sopivassa yhteydessä sukellatte syvemmälle tähän problematiikkaan.

Se vielä sanottakoon, että näitä säästölakeja ovat jotkut valtiosääntöoppineet, kuten professori Rautiainen, pyrkineet torjumaan niin sanotulla heikennyskieltodoktriinilla. Mutta sitä ei perustuslakivaliokunta ole missään vaiheessa ostanut, enkä ole ymmärtänyt, että oikeuskanslerikaan olisi tulkintatoiminnassaan noudattanut jotain heikennyskielto-oppia, jota meidän perustuslaissamme ei ole. Se on tietysti eri asia, jos jotain etuutta leikataan niin rajusti, että koko etuuden merkitys tehdään tyhjäksi. Silloin voivat tulla perustuslailliset kysymykset käsille sellaisten etuuksien kohdalla, jotka selvästi ovat toteuttamassa esimerkiksi perustuslain 19 §:n 3 momentin tai 2 momentin tarkoittamia etuisuuksia. — Kiitos.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Nyt on kolme puheenvuoroa pyydetty. Meillä menee pikkuisen tämä rajattu aika ohitse, mutta otan nämä kolme puheenvuoroa, ja sen jälkeen oikeuskansleri voi vielä vastata. Mikäli tulee muita puheenvuoroja, ne siirtyvät sitten listan loppuun. — Edustaja Hoskonen.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 79/2024 vp

14.45 Hannu Hoskonen kesk: Arvoisa rouva puhemies! Kunnioitettu oikeuskansleri! Ensinnäkin kiitoksia Ben Zyskowitzille ehdottoman analyttisestä puheenvuorostaan. Hän osoitti taas kerran, miten hän on asioihin perehtynyt. Ja todella ongelmavyöhyt, mikä liittyy tähän oikeuskanslerin kertomukseen, on poikkeuksellisen ankara ottaen huomioon meidän vaikeat ajat.

Tulee mieleen välineellistetyn maahantulon estämiseen liittyvät manööverit, joita tämä talo joutui läpikäymään, ja minusta on aika mielenkiintoista, kun lukee ihmisoikeustuomioistuimen suomalaisen tuomarin Pauliine Koskelon kannanottoja tästä asiasta. Hän on omissa puheenvuoroissaan ja kannanotoissaan ihmetellyt sitä, pitääkö Suomen todella altistua sille, että vieraan valtion, vihamielisen valtion, järjestelmä, joka on aivan varmasti erittäin pitkälle viilattu, erittäin rankkoihinkin vaikutustoimiin, naapurivaltioihin tai johonkin valtioon... Ei tarvine esimerkkejä mainita. Tällaisen valtion toiminnan estämiseksi meillä pitää olla tässä maassa järjestelmä, jolla laillisesti pystymme tämän torjumaan, ja meidän nykyinen perustuslakihan sallii sen niin sanotun rajatun poikkeuksen, kuten tiedämme. Sitten kun tässä toimitaan, niin tästä nousee valtava meteli siitä, että on muka perusoikeuksia loukattu, kuten edustaja Ben Zyskowicz omassa puheenvuorossa hyvin toi esille.

Elikä oikeuskanslerille toivon voimia, että hän säilyttää edelleen kirkkaan ajatuksen ja erinomaisen perustuslakimme tuntemuksen, jotta pystymme nämä vaikeat tilanteet selvittämään.

Ja mitä tulee sitten monessa puheenvuorossa mainittuun lainvalmisteluun, ja kuten oikeuskansleri itsekin mainitsi lainvalmistelun vaikeudet: Lähinnä lausunnoille lähtevien lakiesitysten lausuntoajat ovat kovin lyhyitä, ja sitten kun joudutaan tilanteisiin, että niistä sitten joudutaan lyhyitä aikoja tekemään, lyhyitä lausuntoaikoja sietämään, niin monesti siellä tulee tietysti virheitä, ja eduskunta joutuu ehkä siinä tilanteessa tekemään joitakin muutoksia, mikä ei ehkä ihan nyt eduskunnan rooliin varsinaisesti kuulukaan. Kyllä ministeriössä pitäisi lakiesitys valmistella. Mutta toivon tässäkin asiassa hieman syvällisempää katsetta ja ymmärtämystä kansanedustajilta, koska esimerkiksi viime vuoden tapahtumat osoittivat meille sen, miten nopeasti nämä tilanteet muuttuvat. Siinä tilanteessa esimerkiksi tämän välineellistetyn maahantulon asiassa ei ollut aikaa eikä mahdollisuutta ruveta pitkiin pohdintoihin, vaan siinä piti aidosti toimia.

Ja arvoisat edustajakollegat, lopuksi vielä muistutan siitä, että tämä tilannehan ei missään nimessä vielä ole ohi. Meillä tulee olla tätä samaa isänmaallista sydäntä edelleen, että ymmärrämme, että isänmaan asiaa hoidetaan. On Suomen itsenäisen valtion tärkein tehtävä suojata Suomen kansalaisten turvallisuutta, meidän koskemattomuutta. Se on asia numero yksi. Ja kun sen pidämme mielessämme jokainen henkilökohtaisesti, niin uskon, että tehtävämme, johon meidät kansa on valinnut, on silloin parhaimmillaan, kun tämän tehtävän hoidamme kunnolla.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Edustaja Malm.

14.48 Niina Malm sd: Arvoisa rouva puhemies! Oikeuskansleri, tässä kertomuksessa on paljon hyvää ja paljon asioita, joita käydään läpi. Itse haluan kiinnittää huomiota siihen, että tässä on jo moneen otteeseen Orpon hallituksen aikana kiinnitetty huomiota siihen, että lakia on valmisteltu kiireessä ja myöskin puutteellisesti muun muassa sosiaaliturvalaikausten yhteydessä. Tämä valitettavasti vahvistaa myös sitä käsitystä, onko hallitus sitou-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 79/2024 vp

tunut laadukkaaseen tietopohjaiseen lainvalmisteluun, vai ajaako se uusia lakeja vain ideologisista leikkauspolitiikkaa haluavista näkökulmista. Toivon, että tähän tulevaisuudessa käytetään aikaa ja myös hallitus käyttää aikaa siihen, että voidaan tehdä laadukasta lainvalmistelua ja myöskin niitä tosiasiallisia vaikutuksia arvioida eikä ohittaa.

Toinen asia, mihin haluan kiinnittää huomiota, on se, että viimeisen vuoden aikana työmarkkinat ovat olleet myllerryksessä, ja muun muassa hallituksen ajama palkkamallilainsäädäntö on keskusteluttanut. Tähänkin oikeuskansleri on kesällä antanut kriittisen lausuntonsa katsoen sen puuttuvan ilman riittäviä perusteita työmarkkinoihin ja sopimisen vapautteen. Tässä toinen kohta, jota toivon, että hallituspuolueissa jatkossa seurataan tarkasti, jotta myös tulevaisuudessa sopiminen Suomessa on mahdollista eikä se muutu saneluksi.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Edustaja Kiuru, Pauli.

14.49 Pauli Kiuru kok: Arvoisa rouva puhemies! Edustaja Zyskiewicz puhui tästä kuvausoikeudesta eri paikoissa, ja tuli mieleen, että onhan meillä täällä tässäkin talossa erilaisia ohjeita. Esimerkiksi puhemiesneuvosto on päättänyt marraskuussa 2020, että lehterillä ei saa olla miehittämättömiä kameroita. Muistaakseni on myös olemassa sellainenkin sääntö, että edustajat eivät saa istunnon aikana täällä salissa kuvata. En tiedä, kokeeko kukaan tässä nyt sitten sananvapautensa rajoittuneen, mutta tällainen huomio nyt tuli kuitenkin. [Naurua]

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Koska edellinen puheenvuoro oli niin lyhyt, niin vielä edustaja Nurminen saa puheenvuoron. [Ben Zyskiewicz: Joka myös puhuu lyhyesti!]

14.50 Ilmari Nurminen sd: Arvoisa rouva puhemies! — Itse asiassa, edustaja Zyskiewicz, teidän inspiroimananne tulin tänne saliin työhuoneestani, kun puhuitte näistä perusoikeuksista. — Kysyisinkin oikeuskanslerilta siitä, kun otitte kantaa myös tähän lainsäädännön valmisteluun, ja me ollaan esimerkiksi sosiaali- ja terveysvaliokunnassa käsitelty näitä historiallisesti suuria sosiaaliturvaleikkauksia, ja me ollaan moneen kertaan tuotu esille, että meillä esimerkiksi ei ole ollut näitä perus- ja ihmisoikeusvaikutuksia saatavilla. Koska monet näistä leikkauksista ovat osuneet samoihin ihmisiin, niin miten arvioitte tätä näkökulmaa?

Myös olisin kiinnostunut tästä perusoikeuspohdinnasta, johon edustaja Zyskiewicz otti kantaa. Näettekö sen jollain tavalla huolestuttavana, että useiden näiden lakien käsittelyssä myös perustuslakivaliokunta on päätenyt ehkä myös jopa äänestyspäätöksiin näistä, että voidaanko ja kuinka paljon leikata? Millä tavalla arvioitte perusoikeuksien näkökulmasta tätä viimesijaisinta toimeentuloa ja ihmisten oikeutta riittävään toimeentuloon? Koska nyt, jos puhutaan esimerkiksi vaikka työttömiin kohdistuneista leikkauksista, niin siellä työttömyysturva, nämä lapsikorotukset ja monet muut leikkaukset kohdistuvat hyvin pitkälti samoihin ihmisiin. Eduskunnassa ei ole nyt tämän hallituksen aikana pystytty määrittelemään, kuinka monta kymmentä prosenttia voidaan pienituloisilta leikata, että se olisi perusoikeuksien vastaista. Itse ajattelen, että täytyyhän siinä joku raja olla, kuinka paljon pienituloisilta voidaan leikata ilman, että siinä ei ole mitään perusoikeuden suojaa.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 79/2024 vp

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Nyt sitten oikeuskansleri, olkaa hyvä. Siinä tuli kysymyksiä.

14.52 Valtioneuvoston oikeuskansleri Tuomas Pöysti: Arvoisa puhemies! Arvoiset edustajat! Kiinnitän huomiota kolmeen asiaan. Osa pohdinnoista ja kysymyksistä oli niin laaja-alaisia, että tämä täysistunnon aikataulu ei oikein kunnolla riitä niihin.

Oikeuskanslerin työtilanteesta sen verran, että työkuormaa on, mutta osittain kiitos tehtäväjakouudistuksen me selviydymme emmekä ole pyytämässä lisää resursseja. Olemme osallistumassa näihin säästötalkoisiin maltillisesti. Töitä on ihan kylliksi, ja lisää emme kaipa työtä, mutta nykyisestä koetamme selviytyä. Määrän lisäksi huomioitava on myöskin laatu, eli nyt esimerkiksi kanteluittenkin laatu on noussut, ja lainsäädäntövalvonta on sangen vaativaa.

Edustaja Zyskowicz kävi pohdiskelua. Ensinnäkin tämä kysymys on äärimmäisen hyvä, enkä pysty siihen kolmessa minuutissa vastaamaan. Edustaja Nurminen jatkoi itse asiassa samasta kysymyksestä. Minusta sosiaaliturvan säästölakitematiikka ja ”kännykkä koulussa” ovat eri kategorian kysymyksiä hyvin yksinkertaisesta syystä.

Minusta voidaan itse asiassa pohdiskella ihan oikeasti sitä, missä määrin kännykän omistamiseen sisältyy vapaus mennä sen kanssa oppitunnille ja häiritä sekä omaa että toisen oppimista, mutta kun asiassa on epäselvyyttä, niin sen lainsäädännöllinen järjestäminen on tarpeen. Joissakin muissa oikeuskulttuureissa, jotka ovat korkeatasoisia oikeusvaltioita — puhutaan valtioista nimeltä Ranska tai Norja, kukaan ei ole väittänyt, etteivätkö ne ole oikeusvaltioita — on enemmän harkintavaltaa myöskin siinä, mikä on perusoikeusrajoitus.

Tässä sosiaaliturvan säästökysymyksessä sen sijaan on kysymys sitten siitä, että siinähan yksi näistä laeista koski nimenomaan, itse asiassa kaksi koski, toimeentulotukea, joka on perustuslain 19 §:n ykkönen. Se edellytetään jo perustuslain nojalla itsessään turvattavaksi ja sitten osassa muita edellytetään, että se lailla säädetään. Eli kysymys siitä, tarvitseeko sitä lailla säätää, on toisenlainen kuin kännykkäasiassa.

Oikeuskanslerin kertomuksen mainitulta sivulta ei löydy sanaa ”heikennyskielto”, koska me emme operoi sillä opilla, mikä ei tähän kuuluisi, ja siinä on todettu myöskin säästötavoitteitten legitimiisyys. Meillä oli säästötavoitteissa tavattoman kapea doktriini.

Mutta sitten tullaan tähän isoon kysymykseen siitä, että kun niitä tehdään yksittäisinä lakeina, niin sen kohdistumisen samoilta ihmisille täytyy olla laadullista — nämä ovat edustaja Nurmiselle. Minä en osaa tässä spontaanissa täysistuntopuheenvuorossa lähteä kyllä kannattamaan tai vastustamaan prosentteja, mutta vähän vierastaisin sellaista, että olisi jotakin kaavamaisia sääntöjä, vaan täytyisi katsoa sen prosessin kautta sitten se, mikä on se viimekätinen kohdentuminen niitten yksilöitten arkeen niin, että se perustuslain ajatus siitä, että saa välttämättömän huolenpidon tai että meillä on riittävä vakuutus erilaisten riskien varalta, toteutuu kuitenkin niissä olosuhteissa, jotka näitten ihmisryhmien kannalta ovat kysymyksessä. Tämä todellakin edellyttää muutakin kuin tällaisista poliittisista pohdintaa siitä, mikä meidän on tavoitettava. Se on ilman muuta demokratiassa poliittisesti määriteltävä asia mutta vaatii myöskin ministeriöissä näitten prosessien hiomista yhteen. Tässä valtiovarainministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön vaikutusarviot menivät ihan eriparisesti ja vain toinen niistä tuli selkeästi valtiopäiväasiaksi tänne eduskuntaan. Toki valiokunta voi kuulla asiantuntijoita, mutta tyylikästä olisi tuoda ne yhteen, ja tässä myöskin olisi tekemistä.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 79/2024 vp

Arvoisa puhemies! Tämä, mikä on perusoikeusrajoitus, on hyvä kysymys, ja suon myöskin, että sitä perustuslakivaliokunta voisi pohdiskella.

Ihan lopuksi kiinnitän huomiota kahteen asiaan, jotka ovat ehkä pienempiä mutta ovat tärkeitä.

Tämä ihmiskauppa-asia: Siinä on saavutettu edistystä eri toimijoiden pontevalla työllä. Edustaja Rasinkankaan puheenvuoro oli hyvä, mutta kyllä tämä viranomaisyhteistyön malli ja kokemusten kerääminen Norjasta on hyödyllistä.

Ja viimeisinä palaan tähän ulosotto- ja lastensuojeluteemaan. Ne olivat siinä mielessä toisiinsa liittyviä, että sekä ulosotto että lastensuojelu ovat niitä viimesijaisia toimijoita, kun kukaan muu ei enää tee. Kun puhutaan lastensuojelun kriisistä, niin se osittain johtuu siitä, että lastensuojelu on viimeisenä paikkana ja ulosottomies niitten laskujen kanssa, ja sen takia näissä yleisviranomaisissa, jotka ovat viimeisiä, ei ole pelkästään kysymys siitä, miten me kehitetään lastensuojelua, vaan siitä, miten me kehitetään muuta ennen kuin ollaan siellä lastensuojelussa ja ulosotossa. Tähän täytyisi myöskin kiinnittää meidän käytännön havaintojen valossa huomiota.

Kiitän näistä havainnoista.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia oikeuskanslerille erittäin napakoista vastauksista.

Keskustelu päättyi.

Asia lähetettiin perustuslakivaliokuntaan, jolle muut erikoisvaliokunnat voivat antaa lausunnon viimeistään 11.12.2024.